

Grønn Plan Fornebu

En helhetlig plan for forvaltning og formidling av Fornebus naturverdier

Versjon 21. april 2020

Grønn Plan Fornebu:

En helhetlig plan for forvaltning og formidling av naturen på Fornebu

Utarbeidet av Norsk Ornitologisk Forening – Asker og Bærum lokallag (NOF AB) med tilslutning fra Naturvernforbundet i Bærum, Bærum Elveforum, Lilløyplassen naturhus og Besøkscenter våtmark Oslo.

Oppsummering

Bærum kommune vedtok samtidig med KDP3 Fornebu at grøntarealene skulle kvalitetsheves og at man skulle legge til rette for varierte naturopplevelser og formidling av natur- og miljøkunnskap på Fornebu.

Dette dokumentet - *Grønn Plan Fornebu* - gir konkrete innspill til hvordan kommunens vedtak kan gjennomføres, gjennom tre hovedgrep:

1. Se grøntarealene og naturreservatene i sammenheng, og gjør dem enda mer attraktive for planter, fugler og dyr
2. Dernest la folk få oppleve naturverdiene gjennom en vakkert tilrettelagt natursti som tar deg gjennom de fineste områdene, med skjermede stier og skjul som lar publikum ha glede av naturen uten å ødelegge eller forstyrre
3. Lilløyplassen naturhus styrkes slik at senteret kan fortsette og utvide sine allerede populære formidlingsopplegg mot barnehager, skoler og småbarnsfamilier

Kostnader og gevinster: Tiltakene beløper seg samlet til 10,5 mill. kroner i engangs investeringskostnader. Resultatet vil utgjøre et viktig bidrag til å sikre trivsel og bolyst og derved også en betydelig verdiøkning av eiendommene i Bærums nye, grønne og moderne bydel.

Formål med planen

Grønn Plan Fornebu er utformet i den hensikt å svare på Bærum kommunes vedtak i kjølvannet av *Kommunedelplan 3 Fornebu*. Planen vil styrke naturverdiene i de avsatte grøntarealene og naturreservatene på Fornebu, for å bevare fuglerike våtmarker, blomstrende enger og en mosaikk av naturtyper med stort artsmangfold. Samtidig vil tiltakene sikre at beboere og besøkende får de beste muligheter til å oppleve og glede seg over disse verdiene, slik at de bidrar til bedre livskvalitet og bolyst på Fornebu.

Bakgrunn

Grønn Plan Fornebu er utformet med utgangspunkt i *Endelige vedtatte endringer i kommunestyret 27. mars 2019* i forbindelse med behandlingen av *Kommunedelplan 3 Fornebu*, som medfører en betydelig befolkningsvekst på Fornebu, med tilhørende press på naturverdiene. Som en motvekt til dette, ble det samtidig vedtatt følgende:

Vedtak 23. *Kvalitetsheving og drift av Nansenparken sikres gjennom utbyggingsavtaler og planverk. Det bør legges til rette for varierte naturopplevelser og formidling av natur- og miljøkunnskap på Fornebu sammen med velforeningene og andre frivillige organisasjoner.*

Vedtak 24. *Sikring av naturverdier:*

A. Det skal utarbeides skjøtelsesplaner for:

- Fjerne fremmede skadelige arter
- De klassiske grøntanleggene
- Engareal som blomsterenger
- Vedlikehold av bufferoner

Tiltakene skal innarbeides som retningslinjer i § 36 Grøntstruktur - naturområde

I plansaker skal det innarbeides retningslinjer for særlige drifts- og skjøtselstiltak.

§ 37 Grøntstruktur - park

I plansaker skal det innarbeides retningslinjer for særlige drifts- og skjøtselstiltak.

B. I samarbeid med Staten som grunneier skal det søkes reetablert et våtmarksområde innerst i Storøykilen og det skal vurderes restaurering av våtmarkene i naturområdene, samtidig som det tilrettelegges for styrt og aktsom ferdsel. Det skal vurderes etablering av et besøkssenter for å vise naturverdiene på Fornebu på et konsentrert sted for å skåne naturområdene for unødig slitasje.

Vedtak 25. Natur og miljø

Området planlegges med utgangspunkt i naturmangfoldloven og dermed vern av sårbare naturtyper og arter (spesielt insekter). Det innebærer bl.a. at engmark med stedeagne arter skal prioriteres foran plener. Det naturlige dyrelivet skal sikres fremkommelighet innenfor planområdet gjennom tiltak som sammenhengende og naturlige grøntområder, amfibietunneler osv.

Gjennomføring av *Grønn Plan Fornebu* forutsetter god dialog mellom Bærum kommune og Fylkesmannen i Oslo og Viken, som forvalter hhv. grøntarealer/bufferoner og naturreservatene på Fornebu.

Kort om fuglekikking og NOF

Fuglekikking er en av verdens mest utbredte fritidsaktiviteter <https://tinyurl.com/y5x9bb7u>, med et betydelig potensial for næringsutvikling i Norge. Norsk Ornitologisk Forening har ca. 10 000 medlemmer. Foreningens medlemmer har registrert fuglelivet i våtmarkene på Fornebu og jevnlig drevet skjøtselsarbeid på dugnad siden 1960-tallet, og anser våtmarkene på Fornebu for å være blant de flotteste områdene på Østlandet for å oppleve fuglelivet. Riktig utnyttelse av dette potensialet vil kunne utgjøre en betydelig verdi for beboere og besøkende på Fornebu.

Fornebus viktigste naturverdier

Det er særlig fire aspekter som gjør Fornebus natur unik og verdifull, og som til sammen gir et spesielt stort artsmangfold.

- A. **Fuglerike våtmarker:** De fire grunne buktene («kilene») på vestsiden av Fornebulandet er sentrale i områdets naturverdier. Disse kilene, med tilhørende våtmarksområder og bufferoner, er viktige raste- og hekkeplasser for fugler som brushane og andre vadefugler, et mangfold av ender, samt de spesielt krevende artene vannrikse, sivspurv og rørsanger. I tre av kilene, Koksa, Storøykilen og Hundesund, er det opprettet naturreservater, mens Holtekilen er på listen over Miljødirektoratets forslag til nye verneområder. Grøntarealene på Storøya, i Nansenparken, på Oksenøya og Lilleøya samt Sillebauen på Langodden og Mortenskogen nord på Snarøya, samt holmer og skjær i fjorden utenfor, binder de fire kilene sammen og gjør at hele vestsiden av

Fornebulandet framstår som ett stort og verdifullt naturområde.

Den flotte, rødlistede brushanen er blant de mange fugleartene som gjerne raster i Fornebus våtmarker under trekket.

- B. **Blomsterrike kalktørrenger:** De kalkrike tørrmarkene med skrint jordsmonn som vi finner på Fornebu er særegen for indre Oslofjord. Denne naturtypen har en helt spesiell og vakker flora som gir grunnlag for et rikt insekt- og fugleliv. Særlig velkjent er den sjeldne og vakre, blå blomsten dragehode. På denne blomsten lever dragehodeglansbillen, og Fornebu med omegn utgjør det eneste kjente levested for denne insektarten i verden. De naturlige, åpne engene er også viktige som rasteplasser og hekkeområder for prioriterte, rødlistede fuglearter som sanglerke og buskskvett.

Dragehodeglansbille lever utelukkende på den sjeldne og vakre, blå blomsten dragehode på Fornebu og omegn – som eneste sted i verden!

- C. **Naturmosaikk:** I tillegg har Fornebu en mosaikk av ulike naturtyper, fra furuskog til salamanderdammer, som til sammen bidrar til å gjøre det til et av landets mest artsrike områder. Det er eksempelvis registrert hele 280 fuglearter her ute, mange av dem sjeldne og rødlistede. Det er også blant de rikeste områdene i landet for sommerfugler.
- D. **Strategisk beliggenhet:** Fornebu ligger langs en av fuglenes trekkveier innerst i Oslofjorden. Både våtmarksfugler og landlevende trekkfugler bruker Skagerraks kyster som ledelinjer, og Oslofjorden samler dem som i en trakt. De har behov for å stoppe for å hvile og søke næring akkurat i dette området, før de trekker videre. De varierte naturtypene på Fornebu gjør at et stort antall ulike fuglearter finner seg til rette her. De fleste tilsvarende naturområder i indre Oslofjord er allerede utbygd og ødelagt, noe som gjør de små gjenværende områdene på Fornebu så viktige.

Truslene mot Fornebus naturverdier

De største truslene mot de ovennevnte naturverdiene på Fornebu er:

1. Forstyrrelse fra mennesker, hunder, katter, båter og sjøfly
2. Slitasje på vegetasjonen ved økt ferdsel
3. Gjengroing av våtmarker og enger slik at de åpne arealene blir for små
4. Fremmede, svartelistede planter fortrenger de stedegne plantene
5. Deler av våtmarkene er fylt igjen av fyllmasse og skrot fra flyplassperioden

Forstyrrelse er blant de største truslene mot fugler og ville dyr på Fornebu, men det lar seg løse uten ferdselsforbud gjennom kanalisering av ferdsel, overholdelse av regler samt god informasjon. På den måten kan man kombinere et rikt fugle- og dyreliv med fine naturopplevelser for allmennheten.

Mer enn 1200 i døgnet personer ferdes allerede gjennom Storøykilen naturreservat på de travleste dagene, ifølge Fylkesmannens telleapparat. Det krever god tilrettelegging for at den vedtatte befolkningsveksten skal kunne skje samtidig som at fugler og dyr trives i de grønne lungene.

Oversikt over omtalte områder og tiltak. Den røde linjen er forslag til hvor naturstien gjennom naturområdene bør gå, og følger allerede etablert stinett.

Anbefalte tiltak

A: Rehabilitering av våtmarksområde i Storøykilen NR

Storøykilen naturreservat er selve juvelen i våtmarksområdene på Fornebu, og samtidig den som har blitt utsatt for de største ødeleggelsene. Vi anbefaler å omskape den til et vakkert og stille pustehull, til glede for både folk og fugl. Et viktig moment er å sikre store nok arealer med uforstyrret våtmark, fordi mange av de sjeldneste og flotteste fugleartene (som vadefugler, ender og traner) krever ro for å finne seg ordentlig til rette. NOF AB har i samråd med Fylkesmannen i Oslo og Viken bestilt en tiltaksplan for rehabilitering av Storøykilen av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås. Vi har også sikret delfinansiering av de foreslåtte tiltakene gjennom Sparebankstiftelsen DNB og Miljødirektoratet med totalt nærmere 1,6 mill. kroner. Planen (vedlagt) ble ferdigstilt i mars 2020, og går i korte trekk ut på følgende:

1. Stanse gjengroing (en del skogfjerning allerede utført på dugnad av NOF AB)
2. Fjerne fyllmasse, skrot og veifundamenter fra flyplasstiden, slik at våtmarksområdet blir større og renere
3. Etablere flere åpne, vakre vannspeil
4. Legge utløpsbekken i sørøst som åpent overløp over den gamle gangveien, i stedet for dagens rør under veien
5. Etablere en støyvoll mellom Storøykilen naturreservat og bilveiene omkring for å skape en stillesone til glede for fugler samt besøkende til reservatet og den tilstøtende gravlunden – vollen utformes av utgravde fyllmasser fra Storøykilen og kles med et topplag kalkrike masser for å skape naturlig blomstereng, blant annet med dragehode
6. Forleng eksisterende flyplassgjerdet for å hindre løse hunder og katter å løpe ut i reservatet
7. Fjerne viltvoksende, svartelistede planter (som kanadagullris, rynkerose, kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø, kjempeslirekne og parkslirekne) i tråd med Fylkesmannens skjøtselsplan for området gjennom aktiv utrensing samt fortsatt beiting av storfé
8. Kanalisere ferdselen rundt de sentrale delene av reservatet og etablere flere skjærmede observasjonsplasser inkludert et med kapasitet til å holde en skoleklasse, noe som vil gjøre området mer attraktivt for fugler og dyr samtidig som allmennheten får maksimal glede av naturverdiene
9. Bedre skilting og merking til vanns for å gjøre padlere og båtfolk oppmerksomme på båtforbudet i Storøykilen naturreservat

NOF AB driver utstrakt frivillig arbeid i naturområdene på Fornebu, i form av observering og registrering av fugleforekomstene, guiding, rapportskrivning og dugnadsarbeid. Her fra hogst i Storøykilen for å åpne våtmarken, i samarbeid med Fylkesmannen i Oslo og Viken.

B: Tilrettelegging av våtmarksområde i Koksa NR

I Koksa naturreservat anbefaler vi følgende tiltak:

1. Anlegge et åpent vannspeil i eksisterende takrørskog
2. Fjerne viltvoksende, svartelistede planter (som kanadagullris, rynkerose, kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø, kjempeslirekne og parkslirekne) gjennom aktiv utrensing, i tråd med Fylkesmannens skjøtselsplan for området.
3. Etablere noen skjermede observasjonsplasser langs dagens opparbeidede sti for å gi fuglene tilstrekkelig ro samtidig som det lar publikum få maksimal glede av dem
4. Vedlikeholde eksisterende flyplassgjerdet for å begrense ferdsel ut i våtmarken og hindre løse hunder og katter å løpe ut i reservatet
5. Fjerne gamle betongfundamenter i strandkanten.
6. Bedre skilting og merking til vanns for å gjøre padlere og båtfolk oppmerksomme på båtforbudet i denne delen av Koksa

C: Tilrettelegging av øvrige grøntarealer

Øvrige grøntarealer på vestsiden av Fornebu, anbefales tilrettelagt gjennom følgende tiltak:

1. Sørge for at områder avsatt som buffersoner mellom naturreservatene får best mulig funksjon som buffersoner
2. Aktivt fjerne viltvoksende, svartelistede planter

3. Fjerne skyggefull og tett, plantet skog på indre del av Storøya. Dette vil gi plass til naturlige og åpne, fargerike blomsterenger, blant annet med en levedyktig bestand av planten dragehode, der fugler og sommerfugler vil trives
4. Erstatte kortklippede gressplener («grønn ørken») med naturlige blomsterenger (som ikke må gjødsles eller klippes) og beitemarker for husdyr i buffersonen mellom naturreservatene på indre del av Storøya, samt gjøre det samme i deler av Storøya vest samt i deler av Nansenparken. Foruten økt arts mangfold vil dette gi gevinster i form av redusert behov for skjøtsel (gjødsling, plen- og kantklipping) i grøntarealene.
5. Deler av Nansenparken bør avsettes til kjøkkenhager for beboerne, slik Fornebu Samdyrkelag driver i dag.
6. Sikre at den nye gravlunden på Lilleøya får naturlig, stedegen vegetasjon og at de eksisterende dragehodeengene der bevares og utvides
7. Anlegge salamanderdammer på Lilleøya og på indre del av Storøya samt gjenåpne den gamle gårdsdammen i parken ved Radisson-hotellet («Fornebuparken» på Fornebu øst)
8. Anlegge amfibietunneller på strategiske overganger for å hindre at salamandre blir påkjørt
9. Kanalisere ferdsel til stier gjennom blomsterengene, for å begrense slitasjen på vegetasjonen og forstyrrelser av dyre- og fuglelivet

Lilløyplassen naturhus er en avdeling under Besøksenter våtmark Oslo, og som er opptatt av å vekke naturglede hos barn og voksne. Senteret har utstrakt undervisning av skoleklasser og barnehager, og oppleggene som holdes er forankret i skolens læreplaner og barnehagens rammeplan. Hver helg arrangeres spennende arrangementer for barnefamilier og andre. I 2018 deltok over 6000 på Lilløyplassens aktiviteter, hvorav halvparten var barn som deltok på undervisningsopplegg.

D. Formidling av naturverdiene

Formidlingen av naturverdiene på Fornebu foreslås gruppert under to hovedtiltak:

1. Styrking av Lilløyplassen naturhus og Besøkssenter våtmark Oslo sine allerede populære aktiviteter og tilbud her, rettet mot allmennheten, skoleelever og barnehagebarn. Dette inkluderer å bedre forholdene for ansatte og allmennheten her, med tilføring av vann og avløp samt publikumstoletter.
2. Etablere en merket natursti («Fuglestien») fra Hundesund til Holtekilen for å ta folk til de fineste områdene i Kokså, på Storøya, i Nansenparken, i Storøykilen og på Lilleøya, med flotte skilt som informerer om naturverdiene du passerer på veien. Naturstien baserer seg på allerede opparbeidet stinett.

God formidling av naturverdier er den beste garanti for å sikre at barn og unge lærer seg å sette pris på og ta vare på naturen. Eksempel på skilt som markerer fuglesti (fra Panhandle, USA).

Skjul og tårn må utformes slik at de er inkluderende og inviterende, og samtidig oppleves som trygge å ferdes i til alle døgnetts tider. De plasseres på strategiske steder i forhold til naturverdiene, og dimensjoneres slik at de er store nok til å romme mindre grupper. Minst ett av dem bør dimensjoneres for å romme en skoleklasse, forslagsvis i tilknytning til Storøykilen. (Eksempel fra Darwin, Australia.)

Fugleskjul og fugletårn kan utformes enkelt eller mer forseggjort, som her ved Coed Gwern i Wales, tegnet av arkitektstudenter ved Centre for Alternative Technology.

Eksempel på et større fugleskjul/amfi ved Børsesjø naturreservat i Telemark.

E. Administrative grep

Følgende tiltak av administrativ karakter anbefales:

1. At tiltakene i denne planen gjennomføres i tett samarbeid mellom Fylkesmannen i Oslo og Viken og Bærum kommune, ansvarshavende for henholdsvis forvaltningen av naturreservatene og for tilstøtende arealer og infrastruktur.
2. Det må utarbeides oppdaterte detaljplaner for:
  - a. Fjerning av fremmede skadelige arter
  - b. Skjøtsel av grøntanleggene
  - c. Engareal som blomsterenger
  - d. Vedlikehold av buffersoner
  - e. Oppgradering og vedlikehold av naturreservatene (FMOV)
3. Utvide Storøykilen naturreservat med 19 ha (til totalt 164 ha) slik at vernegrensen strekker seg ut til Lomviveien, Forneburingen og Tornsangerveien, samt opprette naturreservat også i Holtekilen og på Rolfstangen i tråd med anbefalingene fra Miljødirektoratet, ev. i form av kommunalt vern etter plan- og bygningsloven
4. Den eksisterende båndtvangen for hund i grøntarealene på Fornebu vest må overholdes strengere, og båndtvangen bør utvides til å gjelde også for andre kjæledyr, særlig katt
5. Kommunen må vurdere innføring av kattefri sone (gjelder kun frittgående katter) i de kommende utbyggingsprosjektene på Fornebu (slik OBOS med flere selv har innført andre steder)
6. Innføre forbud mot lufting av kjæledyr (også i bånd) inne i naturreservatene
7. Innføre umiddelbare innskrenkninger for å unngå at sjøfly flyr lavt over naturreservatene, f.eks. ved innføring av minimum 300 m flyhøyde slik det er i de fleste andre våtmarksreservater (og på litt lengre sikt avvikle sjøflyhavna i Storøykilen, en virksomhet som – i tillegg til støy – skaper sikkerhetsutfordringer i forhold til allmennhetens ferdsel på sjøen i dette området)

Investeringskostnader

Engangskostnadene for tiltakene vi anbefaler i denne rapporten er beregnet til totalt 10,5 mill. kroner, slik det fremgår av oppstillingen under.

Kronebeløp i hele tusen (1=1000)

Våtmarksrestaurering (fjerning av fyllmasse og etablering av vannspeil), Storøykilen	2500
Etablere støyvoll av fyllmasse med kalkrikt topplag mellom bilveier og Storøykilen	500
Etablering av vannspeil og fjerning av betongfundamenter, Koksa	200
Observasjonsskjul Koksa	700
Undervisningsamfi for skoleklasse Storøykilen	800
Etablering av 10 mindre, skjermede observasjonsplasser langs natursti	800
Skjerming av stier	200
Vedlikehold og forlengelse av flyplassgjerder i Koksa og Storøykilen	300
Fjerning av svartelistede planter fra grøntarealer og naturreservater	500
Fjerning av ikke-naturlig skog i naturreservater og indre del av Storøya	500
Anlegge salamanderdammer på Lilleøya, Storøya og i Fornebuparken	300
Skilting langs natursti og på observasjonsplasser	200
Lilløyplassen naturhus; legge inn vann, avløp og bygge toaletter	1500
Lilløyplassen naturhus; nødvendige oppgraderinger innvendig og utvendig	900
Prosjektering og utarbeidelse av skjøtelsesplaner	600
Totalt	10 500

Finansieringsplan investeringer

Tiltakene inne i naturreservatene kan finansieres i et trepartsamarbeid mellom Fylkesmannen i Oslo og Viken, Bærum kommune og de frivillige miljøorganisasjonene. Førstnevnte har som kjent det formelle ansvaret for skjøtselen i reservatene, mens BKs innbyggere er de som i størst grad vil nyte godt av tiltakene både her inne og i arealene rundt. NOFs interesse ligger både i å optimalisere naturen for fuglene, men også i å formidle naturverdiene og vekke engasjement for fugler og natur, særlig til barn og unge. NOF har mottatt 1 mill. kroner fra Sparebankstiftelsen DNB til arbeidet i Storøykilen naturreservat, og vi har også vist at vi har en betydelig medlemsmasse som gjerne stiller med frivillig dugnadsinnsats også i det videre arbeidet. Tiltakene i de tilliggende grøntarealene er det naturlig at BK står for, men det kan være juridisk grunnlag for også å få utbyggere til å være med å finansiere deler av tiltakene.

Kronebeløp i hele tusen (1=1000)

NOF ABs midler fra Sparebankstiftelsen og Miljødirektoratet	1600
Besøkssenter våtmark Oslo, til oppgradering av Lilløyplassen	300
Fylkesmannen i Oslo og Viken, midler til skjøtsel i naturreservater	300
Bærum kommune (og evt. utbyggerne)	8300
Totalt	10 500

Driftskostnader

Noen av de foreslåtte tiltakene vil generere årlige driftskostnader. Noen av tiltakene vil imidlertid medføre innsparinger i kommunens driftskostnader, i form av mindre behov for skjøtsel (plenklipping og gjødsling) i grøntarealene. Også i driftsfasen vil miljøorganisasjonene kunne bidra med en betydelig dugnadsinnsats.

Kronebeløp i hele tusen (1=1000)

Vedlikehold av skjul, stier og informasjonsskilt	300
Fjerning av svartelistede planter	500
Økt pedagogisk tilbud på Lilløyplassen naturhus	800
Totalt (ekstra driftskostnader pr. år)	1600

Fremdriftsplan

Arbeidene bør pågå i etapper over to år, der det innledes med våtmarksrestaurering slik at effekten av disse tiltakene kan vurderes før man går videre med tilrettelegging av utsiktspunkter og skjerming av stier.

Tiltak	Tidspunkt
Våtmarksrestaurering Storøykilen	Høst 2020
Opprusting av våtmarkssenteret	Sommer 2021
Anlegging av stier og observasjonsposter	Høst 2021
Våtmarksrestaurering Kokså	Høst 2021
Etablering av stier og skjul	Vinter-vår 2022

Referanser

- Abel, K. & Øystein, R. 2008. Skjøtselsplan for Storøykilen og Koksabukta naturreservater, Bærum kommune: BioFokus.
- Andersen, G.S., Bergan, M. og Gylseth, P. 1991. Fuglelivet på Fornebo frem til og med 1989. Toppdykker'n supplement 1991. ISSN 0333-1687
- Bærum kommune, møteprotokoll (Arkivsak: 19/5380, dok. 19/71637): KDP3 Fornebu - Endelige vedtatte endringer i kommunestyret 27.03.19
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 2018. Enkel besøksstrategi for Storøykilen naturreservat
- Rannestad, Tveit, Monthouël og Colman, 2020: Tiltaksplan for restaurering av våtmarken i Storøykilen naturreservat på Fornebu. NaturRestaurering og Norsk Ornitologisk Forening
- Supplerende vern – fase 1, Miljødirektoratets oversendelse til Klima- og miljødepartementet. Mai 2019:
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/bilder/nyhetsdokumenter---old/nyheter-vedlegg/supplerende-vern---miljodirektoratets-oversendelse.pdf>